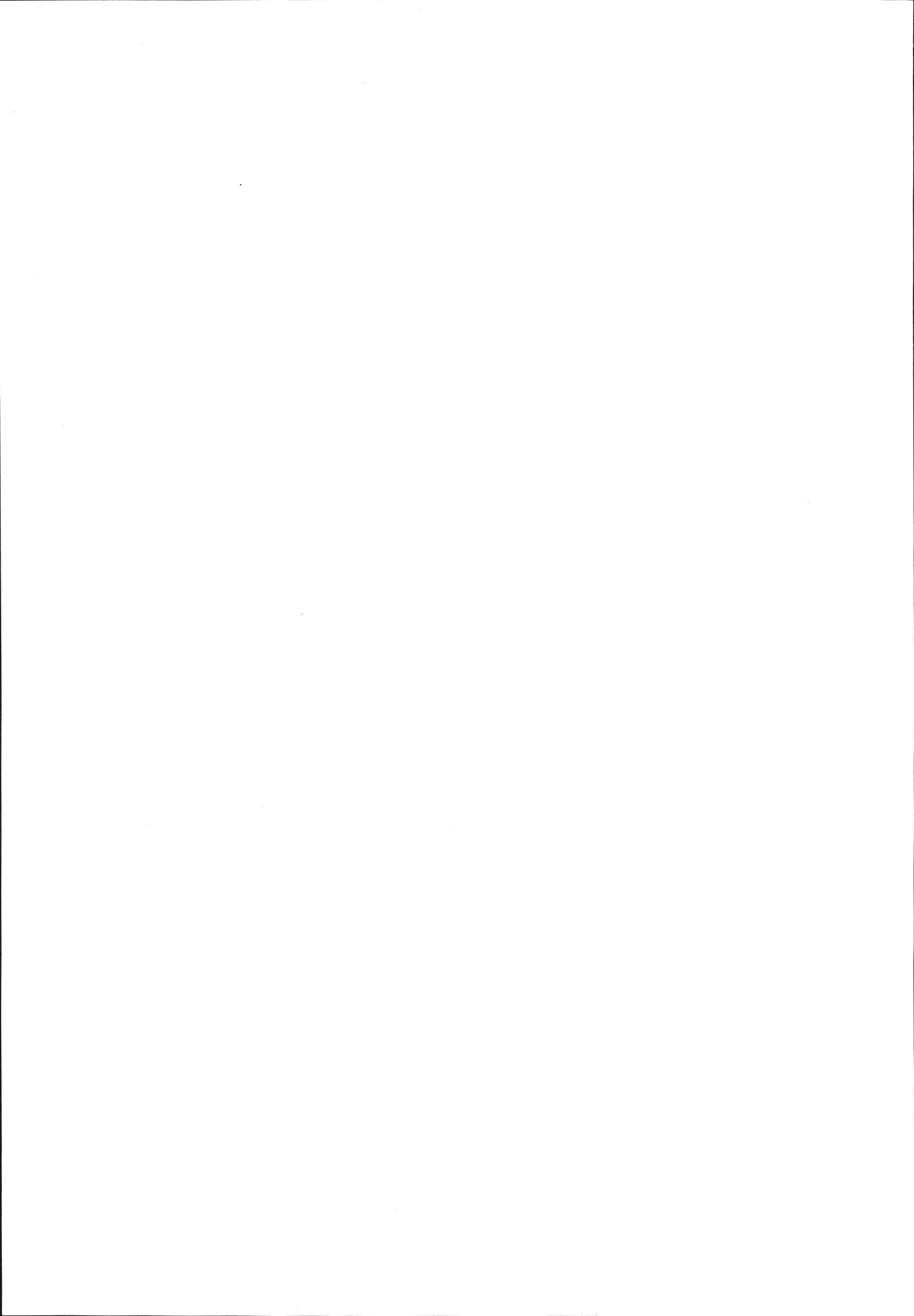

ANYAGKÖZLÉSEK

ÚJABB ADATOK A BÁDENI KULTÚRA MEGTELEPEDÉSÉHEZ BUDAPEST TERÜLETÉN

1981-ben a Budapest, II. kerület, Vitéz, Medve és Gyorskocsi utca által határolt területen játszótér előtti leletmentés vált szükségessé (1. kép).

A területen kora császárkori, É-D-i és K-Ny-i útmaradványokat és csatornarészletet, valamint kelta gödröket tártak fel. A középkori Szent Péter külváros településnyomai, Árpád-kori és későközépkori háznyomok, középkori kút és különböző méretű tárolóvermek, gödrök, és feltehetően egy pénzhamisító műhely maradványai is előkerültek.¹

Az őskori lelőhely (a továbbiakban Medve utca néven szerepel) a Duna partjától kb. 100 m-re, a mai felszín alatt 3 m mélységben található. A feltárást a II. munkaterületen kezdtük meg. A szelvényben egy római cölöpgödör (I. g.), 3 középkori tárolóverem (a, b, c gödrök), egy kelta leletanyagot tartalmazó gödör (4. gödör) mellett 4, a bádenni kultúrába tartozó hulladék-gödör (1., 2., 3., 13. g.) került elő (2. kép).

A II. szelvény későrézkori bádenni kultúrába sorolható objektumai:

1. gödör

Hengeres falú, egyenes aljú hulladék-gödör, átmérő: 1,90 m, mélység: -52 cm.

Leletek: vörösbarna, ujjbenyomásos bordával díszített peremtöredékek (Ltsz.: 83.2.243.) (4. kép 1–2.). Szürkésbarna, foltos kis csésze töredéke, a nyakhajlatban bebökődött pontsor díszítéssel (Ltsz.: 83.2.242.) (4. kép 3.). Vörösbarna, vékonyfalú kis csésze töredéke, szalagfül csonkjával (Ltsz.: 83.2.248.) (4. kép 5.). Vörösbarna szalagfül-töredékek (Ltsz.: 83.2.250.) (4. kép 6.). Szürkésbarna, polírozott oldaltöredék, a hasélen függőlegesen bekarcolt vonalakkal (Ltsz.: 83.2.245.) (4. kép 7.). Szürkésbarna, vastagfalú, amfóra alakú edény töredéke, függőleges kannelura és bordadíszítéssel. A nyak indítása díszítetlen (Ltsz.: 83.2.252.) (4. kép 8.). Vörösbarna, vastagfalú, szemcsés és rücskös felületű fazék aljtöredéke (Ltsz.: 83.2.255.) (4. kép 9.). Tál szürkésbarna, foltos aljtöredéke, az edény alsó harmadán sraffozott háromszög díszítéssel (Ltsz.: 83.2.251.) (4. kép 10.). Vörös-sárga színű magkőperem penge, késszerű, nyélpöckös, fúróhegyű, anyaga radiolarit² (Ltsz.: 83.2.258.) (17. kép 2.). A gödörben unió kagylók is voltak.

2. gödör

Hengeres falú, egyenes aljú hulladék-gödör. Átmérő: 1,80 m, mélység: -61 cm. DNy-ról a c-vel jelzett középkori gödör metszi, elszíneződése a római omladék-réteg alatt jelentkezett (2. kép).

Leletek: fazék szürkésbarna peremtöredéke, a peremen ujjbenyomásos plasztikus bordadíszrel (Ltsz.: 83.2.5.) (5. kép 1–2.). Vörösbarna és fekete polírozott peremtöredékek – kónikus tölcseéresszájú tálak töredékei, a nyakhajlatban bebökődött pontsordíszrel (Ltsz.: 83.2.4.) (5. kép 3.). Vörösbarna, kónikus tál oldaltöredéke, benyomott lencsedísz alatt bekarcolt hálómintával (Ltsz.: 83.2.8.) (5. kép 8.). Szürke oldaltöredék, mélyen benyomott pontsordíszrel (Ltsz.: 83.2.9.) (5. kép 9.). Vörösbarna oldaltöredék, sraffozott háromszögdíszítéssel (Ltsz.: 83.2.7.) (5. kép 10.). Szürkésbarna, vékonyfalú merice töredéke, fül csonkjával. Alja töredékes, pereme hiányos (Ltsz.: 83.2.13.) (5. kép 12.). „Szentgáli” típusú, vörös radiolarit szilánk töredéke (Ltsz.: 83.2.290.) (17. kép 4.). Unió kagylók, 9 db (Ltsz.: 83.2.12.).

3. gödör

Hengeres falú, egyenes aljú hulladék-gödör. Átmérő: 1,50 m, mélység: -25 cm. Középkori gödrök, Ny-i oldalon kelta gödör metszi (2. kép).

Leletek: Szürkésbarna, enyhén behúzott peremtöredék, a perem alatt kettős bütyökkel (Ltsz.: 83.2.14.) (6. kép 1.). Szürkésbarna, magas tál oldal-aljtöredéke (Ltsz.: 83.2.64.) (6. kép 2.). Vörösbarna, vastagfalú oldaltöredék, bekarcolthálódíszrel (Ltsz.: 83.2.17.) (6. kép 3.). Szürkésbarna aljtöredék, rücskös felületű (Ltsz.: 83.2.263.) (6. kép 4.). Unió kagylók, melyből 1 db átfürt (6. kép 4.). „Szentgáli” típusú, vörös radiolarit szilánk (Ltsz.: 83.2.291.) (17. kép 19.). Obszidián szilánk (Ltsz.: 83.2.292.).

4. gödör

A kelta gödörből szórványosan bádenni kerámia-töredékek is előkerültek. Egy szürkésbarna, enyhén kihajló peremű tál töredékét lehet megemlíteni, a nyakhajlatban benyomott pontsor, alatta bekarcolt hálódísz van (Ltsz.: 83.2.299.) (6. kép 6.).

13. gödör

A kelta gödör K-i oldalán jelentkezett a gödör foltja, azonban a területen folyó földmunkák miatt rábontani nem lehetett (2. kép).

A II. munkaterülettől D-re, 7 m-re, 10 m hosszan egybefüggő elszíneződés jelentkezett. ÉK felé, az elszíneződést követve tártuk fel a területet. Nyolc, nagyjából elkülöníthető gödörből álló gödörkomplexum bontakozott ki, amelyben több kisebb-nagyobb teknőszerű mélyedés volt. A szelvény ÉNy-i sarkában egy római kút és pillér került elő. A kúttól D-re jelentkezett az 5. bádenni hulladék-gödör elszíneződése (3. kép).

5. gödör

Hengeresen lemenő falú, egyenes aljú hulladékgödör. A gödör átmérője: 1,40 m, mélysége: -92 cm. A gödör Ny-i harmada a római pillér alá esett, kevés leletanyagot tartalmazott:

Sötétszürke, foltos, polírozott csésze, perem fölé magasodó szalagfüllel, a nyakhajlatban benyomott pontsordísszel. A fül két oldalán a perem kicsúcsosodik (Ltsz.: 83.2.307.) (7. kép 2a-b.). Sötétszürke, enyhén kihajló peremű csésze töredéke, fül csonkjával, a nyakhajlatban benyomott pontsordísszel. Alja lekerekített (Ltsz.: 83.2.306.) (7. kép 3.).

Az 5. gödör mellett, attól D-re és Ny-ra húzódik a 6. *gödöregyüttes*. Több kisebb-nagyobb teknőszerű gödörből áll. A mélységadatok -75 cm-től -124 cm-ig terjednek. Ez a gödöregyüttes mintegy 5 m hosszan húzódik ÉK felé és igen sok leletanyagot tartalmazott:

Vörösarna, hengeres nyakú korsó, fül csonkjával. Polírozott, a nyakhajlatban vízszintes pontsor alatt függőleges kannelura és benyomott pontsordísz van. A nyak díszítetlen (Ltsz.: 83.2.309.) (7. kép 1.). Szürke merice töredéke fül csonkjával (Ltsz.: 83.2.305.) (8. kép 2.). Szürkésarna, vastagfalú kétosztatú tál aljtöredéke (Ltsz.: 83.2.66.) (8. kép 3.). Szürkésarna, nagyméretű amfóra aljtöredéke (8. kép 4.). Benyomott pontokkal és bekarcolt vonalakkal díszített oldaltöredékek (Ltsz.: 83.2.96-97., 121.) (9. kép 1-6.). Vörösarna, vastagfalú amfóra oldaltöredéke, a nyak és váll találkozásánál szalagfüllel. A nyakhajlatban kétsoros bevagdosott díszítés van (Ltsz.: 83.2.101.) (9. kép 7.). Vörösarna, simított felületű, bevagdosott oldaltöredék (Ltsz.: 83.2.95.) (9. kép 8.). Tál sötétszürke aljtöredéke, kívül bevéselt vonaldísszel, belső oldalon függőlegesen benyomott pontokkal (Ltsz.: 83.2.63.) (9. kép 9a-b.). Kónikus, kihajló peremű tárgyak peremtöredékei. A perem alatt a külső és belső oldalon benyomott pontsordíszítés van (Ltsz.: 83.2.72.) (10. kép 1a-2b.). Ugyanilyen táltöredék, de a perem alatt, a külső és belső oldalon kettős benyomott pontsordísz van (Ltsz.: 83.2.27.) (10. kép 3a-b.). Kónikus tálak bevagdosott peremtöredékei (Ltsz.: 83.2.32-33.) (10. kép 4-5.). Csésze szürkésarna, enyhén kihajló peremtöredéke, a hason lencsesorral (Ltsz.: 83.2.34.) (10. kép 7.). Korsó töredéke, széles szalagfül csonkjával. A hason függőleges és ferde kannelura díszítéssel (Ltsz.: 83.2.104.) (11. kép 1.). Hasonlóan díszített korsók oldaltöredékei. A nyak minden esetben díszítetlen (Ltsz.: 83.2.92; 83.2.120.) (11. kép 2-3.). Vörösarna oldaltöredékek, bekarcolt vonalakkal és sraffozott háromszögdíszítéssel (Ltsz.: 83.2.94; 83.2.46.) (11. kép 4-7.). Szürkésarna, foltos fazék hálódíszes aljtöredéke (Ltsz.: 83.2.65.) (11. kép 8.). Fazekak vörösarna, vastagfalú peremtöredékei, ujjbenyomásos plasztikus bordadísszel (Ltsz.: 83.2.39-40; 280.) (12. kép 1-4.). Tál vastagfalú, enyhén kihajló peremtöredéke, a peremen bevagdosással (Ltsz.: 83.2.31.) (12. kép 5-6.). Csésze perem fölé magasodó fültöredéke (Ltsz.: 83.2.56.) (13. kép 1.). Kétosztatú tál gombja, besimított koncentrikus körökkel díszítve (Ltsz.: 83.2.100.) (13. kép 3.). Csésze töredéke fül csonkjával (Ltsz.: 83.2.57.) (13. kép 4.). Fazekak vastagfalú aljtöredékei (Ltsz.: 83.2.109-110.)

(13. kép 5-7.). A gödöregyüttes aljáról átfúrt unió kagylók is előkerültek (14. kép 1-5). Megmunkált csontszközök, árák és egy mindkét végén megmunkált csontsz is előkerült (14. kép 6-9). A 6. gödöregyüttesből sok szilánk, pattinték és magkómaradék került elő, melyek vörös jáspis, radiolarit, szarukő és limnokvarcit alapanyagokból készültek (17. kép 1., 5-7., 11-15., 17.).

7. gödör

A 6. gödöregyüttes folytatásaként, mintegy 3 m hosszan húzódik tovább ÉK felé. 3 teknőszerű mélyedést lehetett megfigyelni, melyeket a rajzon 7a-c-ig jelöltünk (3. kép). A mélységadatok -80 cm-től -118 cm-ig terjednek. A 7a gödör K-i oldalában egy 10 × 30 cm-es tüzelési nyomot rögzítettünk, míg a 7b gödör alján egy kutyakoponya feküdt, amelyet minden bizonnyal a bádeni kultúrában szokásos rituális koponyatemetések közé sorolhatunk (3. kép).³

Leletek: Tál szürkésarna, bevagdosott peremtöredéke. (Ltsz.: 83.2.137.) (15. kép 1.). Fazék megvastagodó peremtöredéke, plasztikus bütyökkel. (Ltsz.: 83.2.140.) (15. kép 2.). Vörösarna, ujjbenyomásos peremtöredék. (Ltsz.: 83.2.138.) (15. kép 3.). Oldaltöredékek benyomott pontokkal, vagy bekarcolt vonalakkal díszítve. (15. kép 4-9.) Tál sötétarna szubkután fültöredéke (Ltsz.: 83.2.142.) (15. kép 10.). Szürkésarna, kétosztatú tál kis gombja, bekarcolt párhuzamosokkal díszítve (Ltsz.: 83.2.132.) (15. kép 11.).

8. gödör

A bádeni hulladékgödört egy középkori gödör metszi. Mélysége: -70 cm (3. kép). A kevés kerámiatöredék közül említésre méltó egy vörösarna oldaltöredék, mélyen benyomott pontsordíszítéssel, valamint egy fazék peremtöredéke, a perem alatt rövid, függőleges bordával (Ltsz.: 82.2.151; 153.) (16. kép 1-2.).

9. gödör

A 7. gödörtől K-re húzódik, benne 3 teknőszerű mélyedést lehet megfigyelni. A mélységadatok -65 cm-től -100 cm-ig terjednek. A 9a gödörben egy cölöplyukat figyeltünk meg (3. kép).

Leletek: Vastagfalú oldaltöredék kannelurával díszítve, vörösarna szalagfül (Ltsz.: 83.2.163.) (16. kép 3-4.). A gödörben egy szarukő magkómaradék is volt (Ltsz.: 83.2.199.) (17. kép 16.).

10. gödör

A szelvény É-i falánál jelentkezett hengeres falú, egyenes aljú, sekély hulladékgödör, kevés leletanyaggal. Átmérő: 1,44 m, mélység: -15 cm (3. kép). Említésre méltó egy vörösarna, enyhén kihajló perem, a perem alatt rövid függőleges bordával (Ltsz.: 83.2.169.) (16. kép 2.).

11. és 12. gödrök

Ovális, teknőszerű gödrök, kevés leletanyaggal (3. kép). Kevés atipikus kerámiatöredéken kívül limnokvarcit szilánk és radiolarit pattintékok (Ltsz.:

83.2.301.) (17. kép 8–10.), valamint 4 db unió kagyló került elő.

Az ásatási terület szélein vízcsőfektetési munkák folytak, 70 cm széles árokban. A K–Ny-i vízcsőárókban egy gödör részletét tudtuk feltárni. Mélysége: –1,50 m.

Leletek: fazék vörösbarna peremtöredéke, ujjbenyomásos bordával (Ltsz.: 83.2.183.) (16. kép 5.). Oldaltöredékek benyomott pontokkal és sraffozott háromszögdíszítéssel (Ltsz.: 83.2.190–191.) (16. kép 7–9.).

Kerámiatípusok

A kerámiatípusok összeállításánál V. N. Pavuková tipológiáját vettem alapul.⁴

Csészék

1. „S” profilú csésze felemelkedő szalagfüllel (7. kép 3.). A Medve utcai darab nyakhajlatában benyomott pontsordíszítés van. Budakalász–Luppa csárda⁵, Keszthely–Apátdomb⁶, Budapest–Egressy út⁷, Szlovákiában: Červený–Hradok (Vörösvár) 1/70 objektumából⁸, valamint Nevidzany (Néved) lelőhelyekről ismeretek párhuzamai.⁹

2. Az előző csésze típusváltozata: a csésze pereme a fül két oldalán felcsúcsosodik (7. kép 2a–b). A fonyódi leletekkel jellemzett időszakban ez a csészetípus még nem ismert. Párhuzama a budakalászi temető 19. sírjából ismert.¹⁰ Az idősebb klasszikus bádeni kultúra fiatalabb szakaszában lép fel, míg a fiatalabb klasszikus bádeni kultúrában finomabb díszítéssel él tovább¹¹ (Pécs–Vasas¹², Alsónémedi 22. sír¹³).

Korsó

Hasas korsó modellált aljjal. Magas nyakú, a hason függőleges kannelurázás van, de váltakozhat keskeny, ferde kannelurával. A nyak díszítetlen, vagy vízszintesen kannelurázott. A Medve utcában előkerült darabon a függőleges kannelurán kívül függőlegesen benyomott pontsordísz is látható (7. kép 1.). Ebbe a típusba soroljuk a 12. kép 1–3. kerámiatöredékeit. Üllő¹⁴, Budakalász 23. sírja¹⁵ és Nevidzany 1/70 objektuma¹⁶ leletei között találhatunk hasonló korsótípust, vagy töredéket.

Félgömbös, magas tálak

A Medve utcában ennek a táltípusnak két töredékét találtuk meg (6. kép 1–2.). Nevidzany 6/10 objektumában került elő hasonló.¹⁷

Kétosztatú tálak

A kétosztatú tálak az idősebb klasszikus bádeni kultúra Červený–Hradok – Szeghalom – Dióér típusú leletekkel (fülük fölött bütykös korsók) jellemzett időszakban még nem ismertek. A Nevidzany–Viss korszakban lépnek fel, ebben az időszakban a tálak gombjai kicsik, gyakran díszítetlenek.¹⁸ A Medve utcából kettő osztógomb került elő. Az egyik koncentrikus kördísz (13. kép 3.), a másik osztógombon bekarcolt párhuzamosok vannak (15. kép 11.). Ugyanígy többek között Szelevényről ismertek.¹⁹ Egy díszítetlen válaszfalas töredék is előkerült a telepről (8. kép 3.).

A kétosztatú tálak korai darabjait kis osztógombbal Üllő²⁰, Budapest Andor u²¹, Keszthely–Apátdomb²² és Szlovákiában Beladice(Bélád)1/59 objektum²³ leletei között találjuk.

Tálak

Kónikus, tölcséres, kihajló peremű tálak.

A táltípus már a bolerázi csoportban ismert, de az idősebb klasszikus bádeni kultúra táljai díszítésükben különböznek. Gyakori kívül a nyakhajlatban benyomott pontsordísz, ami alatt lefelé csüngő sraffozott háromszögdíszítés van. Ilyen töredékek a Medve utcai telepről is előkerültek (4. kép 10., 5. kép 8., 16. kép 7.). Analógiáit megtaláljuk Keszthely–Apátdomb idősebb leletei között²⁴, Üllő²⁵, Nevidzany²⁶ lelőhelyeken és a vissi tálakon.²⁷

A két sorban benyomott pontdíszítés a kannelirozott kerámia posztbolerázi időszakára jellemző.²⁸ Ilyenek a már említett (5. kép 8. és 10. kép 3a–b.) kerámiatöredékek. Az utóbbi belső oldalán, a perem alatt kétsoros benyomott pontok vannak. A tálak belső oldalának kannelirozása is gyakori ebben az időszakban, azonban telepünkről ilyen töredék nem került elő.

A tálak belső oldalának pontdíszítése gyakorinak tűnik (10. kép 1–4.). A posztbolerázi időszakra jellemző a tálak peremének benyomkodása. Ez a díszítés sem a bolerázi csoportban, sem a fiatalabb klasszikus bádeni kultúrában nem fordul elő.²⁹ A Medve utcai kerámiatöredékek (10. kép 4–5) analógiái Červený–Hradok idősebb objektumában³⁰ és Nevidzany³¹ lelőhelyen találhatóak.

Amfórák

V. N. Pavuková tipológiáját követve, ide soroljuk azokat a nyakas edényeket, amelyeknek hasas teste és Rét egymással szemben ülő szalagfüle van.³²

A Medve utcából egyetlen töredéket sorolhatunk ide (9. kép 7.). A nyak és váll találkozásánál szalagfül, a nyakhajlatban kettős benyomott pontsor van. Az amfóratípus folytatólagosnak tűnik a hasonló bolerázi, nem túl gyakori formáknak. Az idősebb klasszikus bádeni kultúra magyarországi lelőhelyein ritkán fordul elő. (Sopron–Burgstall díszítetlen amfórája.³³) Szlovákiában Svodinban (Szógyén) egy ép amfóra került elő, füle fölött bütykös bögrével³⁴, Nevidzanyban³⁵ és Červený–Hradokon³⁶ fültöredékek.

Amfóra alakú edény

Nagy méretű, fül nélküli tárolóedény.

A Medve utcai telepről egy, ebbe a típusba sorolható, nagyméretű és vastagfalú kerámiatöredék került elő (4. kép 8.). A függőleges bordák között függőleges kannelura-díszítés van. Párhuzamai Szlovákiában Červený–Hradok³⁷ és Nevidzany³⁸ lelőhelyekről ismertek, de azok nyakhajlatában vízszintes kannelura van.

Balatonkenese–Akarattyán egy amfóra alakú edény függőleges bordái között halszálkaminta van.³⁹

Töredékünk tipológiailag fiatalabbnak tűnik, talán az amfóra alakú edények egy típusváltozatát képviseli.

Fazekak

A posztbolerázi időszak fazekai, szemben a bolerázi csoport fazekaiival, fül nélküliek, a peremen ujjbenyomások bordadíszűek. A Medve utcában peremtörések kerültek elő (4. kép 1–2; 5. kép 1–2; 12. kép 1–5; 15. kép 3.).

Számok párhuzama ismert Üllőről.⁴⁰ A fazekak tipikus díszítő eleme a rövid, függőleges borda, vagy bütyök a perem alatt (15. kép 2., 6.). Szentendre–Pannónia telepről kétsoros bevagdosással és kettős függőleges bordával díszített kerámia ismeretes.⁴¹ Analógiái Červen–Hradok⁴² és Nevidzany⁴³ lelőhelyekről is előkerültek. A perem alatti ovális, hosszúkás, tagolt vagy tagolatlan bütyök is előfordul a fazekakon (15. kép 2.). Párhuzamai Szentendre–Pannóniatelepen és Terveny–Hradok⁴⁴ lelőhelyein találhatóak.

Csonteszközök

A bádeni kultúra Medve utcai telepén néhány megmunkált csonteszköz került elő. Ezek csontárok, melyek a kultúra általános típusai. Egy eszköz mindkét végén megmunkált és használatból kopott (14. kép 6–9.).

Csontár Budakalász 2. sírjából⁴⁵ is előkerült, Ózd–Kőaljatetón is számos darab ismert.⁴⁶

Kőeszközök

A Medve utcai telep kőeszköz-anyagának vizsgálatát (17. kép) T. Bíró Katalin végezte el. Megállapította, hogy a Budai-hegységből származó helyi szarukövön kívül (zömében ezek fordulnak elő) a Dunántúli Középhegységből származó radiolarit is van, közte jellegzetes bakonyi típusok. A Dunától keletre eső területekről egyetlen vörös jáspis szilánk (17. kép 1.), valamint egy áttetsző, valószínűleg szlovákiai obszidián szilánk szerepel. A bádeni kultúra jellegzetes típusai, mint például a csonkított, szegmens formájú pengeszerű szilánk (17. kép 2.) itt is megtalálható.

A Medve utcai telep nyersanyagfajták-megoszlása:

Medve utcai típusok	NYERSANYAGFAJTÁK										Összes	
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10		11
A2	1											1
B2	1			1		1						3
B3	4	1	1					1		1		8
B4					1		1					2
B6					1							1
B7							1					1
B8	1								1			2
B9			1									1
F7	1											1
M7						1						1
P9											1	1
Összes	8	1	2	1	2	2	2	1	1	1	1	22

ahol:

1. T3 szürke szarukő
2. C1 obszidián

3. „szentgáli” típusú vörös radiolarit
4. „úrkút–eplényi” típusú radiolarit
5. egyéb színes J2 radiolarit
6. szürke, kékesszürke radiolarit
7. szürke kova
8. vörös jáspis
9. világosszürke limnokvarcit
10. opálos szürke limnokvarcit
11. agyagpala
- A2 gumószelet-törések
- B2 magkőmaradék
- B3 szilánk
- B4 pattinték
- B6 magkőperem penge
- B7 pengeszerű szilánk
- B8 pengeszerű pattinték
- B9 szilánktörések
- F7 atipikus nyeles fűrő
- M7 szegmens jellegű nyélpöckös eszköz
- P9 csiszolt vésőtörések

Kagylóeszközök

A Medve utcai telepen igen nagy mennyiségű dunai únió kagylót találtunk. A kagylók között 5 db átfűrt kagylóeszköz volt (14. kép 1–5.). Kagylóeszközök a budakalászi temetőben is előkerültek, bár ott nagyobb számban Anodonta kagylóeszközök voltak a sírokban.⁴⁷

Értékelés

A kerámiaanyag tipológiai elemzése után a bádeni kultúra Medve utcai telepét az idősebb klasszikus bádeni kultúra fiatalabb (V. N. Pavuková tipológiáját és kronológiáját alapul véve: Bádén III), a Nevidzany–Viss–Ossarni leletekkel jellemzett időszakra datáljuk. Telepünk egyidős a Békásmegyery–Buváti, Pünkösdfürdő–Paskál u., Csepel–Mikes u., Remete barlang, Tabán lelőhelyek bádeni kultúrába sorolható leleteivel⁴⁸, és részben egyidős Budakalászon, Keszthely–Apátdombon és Üllőn előkerült leletekkel.

A bádeni kultúra Medve utcai, gödregyüttesekből álló települése (amihez hasonló a posztbolerázi időszakból Červen–Hradokon ismert⁴⁹) lakóhelyül nem szolgálhatott. Csak kis méretű cölöplyukakat tudtunk megfigyelni, s a telepen tűzhelyek sem kerültek elő. Az egyetlen hamus folt is állatköponya rituális eltemetésével hozható összefüggésbe. Mivel a település talaja harmadkori agyag⁵⁰, feltételezhetjük, hogy a közelben élők agyagkitermelő helye volt.

Szükségesnek tartom, hogy röviden kitérjek a bádeni kultúra belső kronológiai problémáira, nem kívánok azonban részletesen foglalkozni a kultúra kutatástörténetével, hiszen ezt már többen megtették.

A bádeni kultúra magyarországi leletanyagának – egyes fejlődési fázisok, csoportok – tipológiai analízise még nem történt meg. Igaz, hogy a kutatók a kultúra nagyszámú leletanyagának publikálásával adósak. Elképzelhetőnek tartom azonban, hogy ezek ismeretében a bádeni kultúra hazai csoportjainak szigorú (Korek J. által vázolt⁵¹) területi elkülönítése nem mindig tartható majd fenn.

A bádai kultúra leletei Budapest területén 36 lelőhelyen kerültek elő. A budapesti leletanyag feldolgozásánál⁵² a szlovák és a magyar kutatás egy része által elfogadott V. N. Pavuková-féle, a bádai kultúra tipológiai alapon történő felosztását vettem alapul, amelyet a viszonylagos földrajzi közelség miatt is helyesnek és alkalmazhatónak vélek.⁵³ A Bolerázi csoport és az idősebb klasszikus bádai kultúra idősebb fázisa (II/a), Tekovsky Hradok–Fonyód típusú leletekkel jellemzett kerámiatípusok nem kerültek elő a főváros területén. A bolerázi lelőhelyek a Dunántúlon, a Balatontól északra és délre eső területeken, valamint a Dunakönyöknél koncentrálnak, a Dunát csak a Dunakanyar és a Budapest közötti szakaszon lépték át.⁵⁴ Újabb adatok szerint azonban a bolerázi és a korai klasszikus bádai lelőhelyek Nagykanizsa környékén is előfordulnak.⁵⁵

A fonyódi típusú leletek hiányát a főváros területén a kutatottság hiányával magyarázhatjuk. A kerámialeletek tipológiai vizsgálatából kitűnt, hogy a budapesti lelőhelyek anyaga az idősebb klasszikus bádai kultúra idősebb (Báden II/b), fiatalabb (Báden III) és a fiatalabb klasszikus bádai kultúra (Báden IV/a) leleteivel jellemzett időszakot képviseli.⁵⁶

A bádai kultúra hazai csoportjainak tipológiai-kronológiai problémájára visszatérve, fontosnak tartom a Vissi csoport kezdetének korábbi periódusra datálását, melyet először Kalicz N. vetett fel, és Budakalászt legkorábbi sírjai időszakával párhuzamosított.⁵⁷ Később Pavuková is a Nevidzany leletekkel jellemzett időszakra (Báden III) datálja, és hangsúlyozza, hogy a Vissi, Unyi, Ózdi csoportok egymással mindenekelőtt kronológiailag szembenálló csoportok, ebben az esetben pedig területileg nem összehasonlíthatók.⁵⁸ Protovissi elemek a budapesti leletanyagban is képviselve vannak.⁵⁹

Az Unyi csoport problémájára kitérve, elfogadható az a nézet, mely szerint az unyi leletekkel rokonítható leletanyag a bádai kultúrán belül egy fejlődési szintet

jelöl, és a „fonyódi típusú leletek utáni időszakra datálhatók”⁶⁰, azonban ez kronológiailag egy tág időhatárt jelöl. Nem érthetünk egyet azonban Bondár M. véleményével, amely szerint az unyi típusú leleteket „a bolerázi csoport vége utánra, tehát a klasszikus bádai kultúra legelejére” keltezi.⁶¹

A budapesti lelőhelyek közül az idősebb és fiatalabb klasszikus bádai kultúra (Báden III/IVa) fordulójára tehető Káposztásmegyer–Farkaserdő leletei (kivéve az 50. gödör anyaga⁶²), míg a fiatalabb klasszikus bádai kultúra (Báden IV/a), azaz az unyi típusú leletekkel jellemzett időszakra datálható Békásmegyer III. (1936), és Budapest XXI. Csepel–Bucem lelőhelyen előkerült leletek. A leletanyag elemzésekor nyilvánvalóvá vált, hogy olyan tipológiai sajátosságok vannak jelen: a bögréknél és korsóknál a széles kannelura válik általánossá, a korsók profiláltabbak és széles szalagfülük gyakran kannelurázott, a kétosztatú tálak díszesebbek, többszörösen hornyolt szubkutatánfülük és nagy díszes osztógombjuk van, a kónikus tálak díszítésének variációi leszűkülnek, a hornyolt, kicsúcsosodó szubkutatánfülű fazekak új típusként jelennek meg, előtérbe kerülnek a nagyméretű tárolóedények többnyire bordadíszekkel és kannelurával stb., – amelyek nincsenek meg a bolerázi, majd a posztbolerázi (Báden II–III) időszakban, illetve a kerámiaformák tipológiai sorába nem, vagy nehezen illeszthetők be.

A budapesti, fentebb említett leletek analógiáit Uny, Pécel, Ágasegyháza, Szlovákiában Tlmace és Nitriansky–Hradok, tehát a fiatalabb klasszikus bádai kultúra (Báden IV/a) elejét képviselő leletek között találjuk.⁶³

V. N. Pavuková véleménye szerint a IV/a fázis (Uny) további felosztása még nem lehetséges, ugyanígy a IV/b fázis (Chdaba–Ózd leleteivel jellemzett időszak) is nehezen körülhatárolható. A budapesti leletek az eddigi vizsgálatok szerint megfelelnek ennek a nézetnek.

Rövidítések

AÉ	Archaeológiai Értesítő, Budapest
AH	Archaeologia Hungarica, Budapest
Banner 1956	Banner J.: Die Pécel Kultur AH XXXV (1956)
Bondár 1982	Bondár M.: Spätkupferzeitliche Siedlung in Pécs–Vasas. MAIU 10/11. 1980/1981 Budapest (1982) 24–44.
Bondár 1987	Bondár M.: Későbronzkori kemence Esztergom–Diósvölgyben. ComArchHung 1987 31–44.
ComArchHung	Communicationes Archeologicae Hungariae, Budapest
Endrődi 1987	Endrődi A.: Bádai idoltörödékek Káposztásmegyer–Farkaserdőről. AÉ 114 (1987–1988) 80–85.

Endrődi 1988	Endrődi A.: A bádai kultúra lelőhelyei Budapest területén. Bölcsészdoktori disszertáció (1988).
Horváth 1984	Horváth L.: Előzetes jelentés a Nagykanizsa – Inkey kápolna melletti lelőhely feltárásáról. Zalai Gyűjtemények 18 (1984) 8–15.
Kalicz 1973	Kalicz N.: Die Chronologische probleme des Spätneolitikums. Actes du VIII ^e Congrès International des Sciences Préhistorique et Protohistorique Belgrád (1973) 328–339.
Korek 1983	Korek J.: Közép-Kelet-Európa a rézkor végén. Doktori disszertáció

	ció (1983) MTAK Kézirattár D/11487.		wicklung der Badener Kultur. SIA XXII-2 (1974) 237–361.
MAIU	Mitteilungen des Archaeologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Budapest.	<i>Pavuková</i> 1981	<i>Pavuková V. N.</i> : Náčrt Periodizácie Badenskej Kultury a jej chronologických vzťahov k juhovýchodnej Európe. SIA XXIX-2 (1981) 263–269.
MRT V.	<i>Horváth I.–Kelemen M.–Torma I.</i> : Komárom megye régészeti topográfiája. Esztergom és dorogi járás. Budapest (1979), 455. old. (Magyarország Régészeti Topográfiája 5.	<i>Pécsi</i> 1958	<i>Pécsi M.</i> : Budapest természeti képe. Budapest (1958).
MTAK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára	SIA <i>Torma</i> 1969	Slovenská Archeologia, Nitra <i>Torma I.</i> : Adatok a bádenni (péceli) kultúra bolerázi csoportjának magyarországi elterjedéséhez. VMMK 8 (1969) 91–109.
<i>Pavuková</i> 1974	<i>Pavuková V. N.</i> : Beitrag zum Kennen der Postholeraz-Ent-	<i>Torma</i> 1977 VMMK	MRT V. (1979) Budapest. Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, Veszprém.

Jegyzet

1. BTM A.: 1381–82. A középkori és római leletanyag közöletlen.
2. Itt szeretnék köszönetet mondani *T. Bíró Katalinnak* a kőanyag vizsgálatáért.
3. A témáról bővebben: *Endrődi* 1988.
4. *Pavuková* 1974, 1981.
5. *Banner* 1956, XCII. t. 21., C. t. 10.
6. *Banner* 1956, VII. t. 13.
7. *Banner* 1956, XLII. t. 10.
8. *Pavuková* 1974, 34. t. 21.
9. *Pavuková* 1974, 42. t. 12.
10. *Banner* 1956, XCII. t. 15.
11. *Pavuková* 1981, 1–4. á.
12. *Bondár* 1982, 2. t. 1.
13. *Banner* 1956, XLIV. t. 23.
14. *Banner* 1956, XXXII. t. 37.
15. *Banner* 1956, XCV. t. 29.
16. *Pavuková* 1974, 39. t. 18.
17. *Pavuková* 1974, 50. t. 14.
18. *Pavuková* 1974, 261–262.
19. *Banner* 1956, LXII. t. 5.
20. *Banner* 1956, XXXIV. t. 20., 35.
21. *Banner* 1956, XXXIV. t. 37.
22. *Banner* 1956, VI. t. 27., 30, 35.
23. *Pavuková* 1974, 72. t. 1.
24. *Banner* 1956, VI. t. 56.
25. *Banner* 1956, XXXIII. t. 28–56.
26. *Pavuková* 1974, 38. t. 13, 15; 40. t. 10, 14.
27. *Banner* 1956, LXXX. t. 6, 8.
28. *Pavuková* 1974, 261–262.
29. *Pavuková* 1974, 268–269.
30. *Pavuková* 1974, 6. t. 7.
31. *Pavuková* 1974, 12. á. 3–4.
32. *Pavuková* 1974, 272.
33. *Banner* 1956, I. t. 7.
34. *Pavuková* 1974, 70. t. 4.
35. *Pavuková* 1974, 46. t. 17.
36. *Pavuková* 1974, 29. t. 19–20.
37. *Pavuková* 1974, 13. t. 2., 32. t. 6–11.
38. *Pavuková* 1974, 41. t. 7.
39. *Banner* 1956, X. t. 1, 3.
40. *Banner* 1956, XXXIII. t. 26–37.
41. *Banner* 1956, XXXV. t. 13.
42. *Pavuková* 1974, 16. t. 13–14.
43. *Pavuková* 1974, 43. t. 15., 45. t. 12.
44. *Pavuková* 1974, 24. t. 15., 32. t. 22, 36.
45. *Banner* 1956, LXXXIX. t. 10.
46. *Banner* 1956, LXVII. t. 2.
47. *Banner* 1956, CV. t. 5, 10., CI. t. 12–14., Korek 1983, 56.
48. A leletek a Budapesti Történeti Múzeumban találhatóak, közöletlenek. A témáról: *Endrődi* 1988.
49. *Pavuková* 1974, 242. 1. á.
50. *Pécsi* 1958.
51. *Korek* 1983.
52. *Endrődi* 1988.
53. *Pavuková* 1981, 263–269.
54. *Torma* 1969, 103. 8. á., elterjedési térkép.
55. *Horváth* 1984, 9.
56. A budapesti leletanyag ismertetése egy következő tanulmány tárgya lesz.
57. *Kalicz* 1973, 338.
58. *Pavuková* 1974, 338–339.
59. *Endrődi* 1988.
60. *Torma* 1979, 348.
61. *Bondár* 1987, 42.
62. *Endrődi* 1987.
63. *Endrődi* 1988, 129.

NEUERE BEITRÄGE ZUR NIEDERLASSUNG DER BADENER KULTUR AUF DEM GEBIET VON BUDAPEST

Im Jahre 1981 erwies sich im 2. Bezirk von Budapest, in der Medve Gasse, vor der Errichtung eines Spielplatzes die Durchführung einer Fundrettung für notwendig.

Auf dem betreffenden Gebiet konnten wir neben Strassenüberresten aus der frühen Kaiserzeit, ferner keltischen und mittelalterlichen Objekten auch Spuren der Badener Kultur der späten Kupferzeit freilegen. Neben den separierten Gruben kam ein aus 8 Gruben bestehender Gräberkomplex zum Vorschein. Keramikfunde, Muschelschmuckstücke, Knochen- und Steingeräte wurden ans Tageslicht gebracht. Die Steingeräte gelangten aus den Budaer Bergen, dem transdanubischen Mittelgebirge und ein Obsidiansplitter aus der slowakischen Gegend an unsere Fundstelle.

Dem typologisch-chronologischen System von V. N. Pavuková folgend (das zur Analyse des Budapester Fundmaterials geeignet war), nahmen wir an, dass die Anlage der Badener Kultur in der Medve Gasse aus der jüngeren (Baden III), durch die Nevidzany-Viss-Ossarni Funde gekennzeichneten jüngeren Zeit der äl-

teren, klassischen Badenes Kultur stammt. Die Anlage dürfte nicht wohnzwecken gedient haben, es handelt sich vermutlich um einen Lehmgewinnungsort der benachbarten Einwohner.

Aufgrund der typologischen Untersuchung des Budapester Fundmaterials der Badener Kultur kann behauptet werden, dass das an den Budapester Fundstellen zutage geförderte Material die durch die Funde der Badener II/b-III-IV/a Phasen gekennzeichnete Periode repräsentiert.

Was die chronologische Stelle der viel umstrittenen Gruppe von Uny betrifft, stellte es sich im Laufe der typologischen Untersuchung der Budapester Funde heraus, dass wir deren Analogien unter den den Beginn der jüngeren klassischen Badener Kultur repräsentierenden Funden (Baden IV/a) antreffen können.

Die im Nachlass des im Donauknie bzw. auf dem Gebiet von Budapest ansässig gewesenen Badener Volkes nachweisbaren typologischen Eigentümlichkeiten setzen eine enge Verbindung mit dem auf dem Gebiete der Slowakei zur gleichen Zeit ansässig gewesenen Volkes der Badener Kultur voraus.

Abbildungen

- Abb. 1. Fundort in der Medve-Gasse. Karte, Teilaufnahme vom Grabenkomplex.
 Abb. 2. Zusammenfassende Zeichnung vom Segment II.
 Abb. 3. Zusammenfassende Zeichnung vom Grabenkomplex des Segmentes II.
 Abb. 4. Keramikfunde der Grube 1.: 1-10.
 Abb. 5. Keramikfunde der Grube 2.: 1-12.
 Abb. 6. Keramikfunde der Grube 3.: 1-5.
 Abb. 7. Gefässe der Gruben 5. und 6.: 1-3.
 Abb. 8. Keramikfunde der Grube 6.: 1-4.

- Abb. 9. Keramikfunde der Grube 6.: 1-9.
 Abb. 10. Keramikfunde der Grube 6.: 1-7.
 Abb. 11. Keramikfunde der Grube 6.: 1-8.
 Abb. 12. Keramikfunde der Grube 6.: 1-6.
 Abb. 13. Keramikfunde der Grube 6.: 1-7.
 Abb. 14. Muschelschmuckstücke und Knochengeräte des Grubenkomplexes 6.: 1-9.
 Abb. 15. Keramikfunde der Grube 7.: 1-11.
 Abb. 16. Keramikfunde der Gruben 8, 9, 10 und des urzeitlichen Wasserleitungsgrabens: 1-10.
 Abb. 17. Steingeräte vom Fundorte: 1-19.

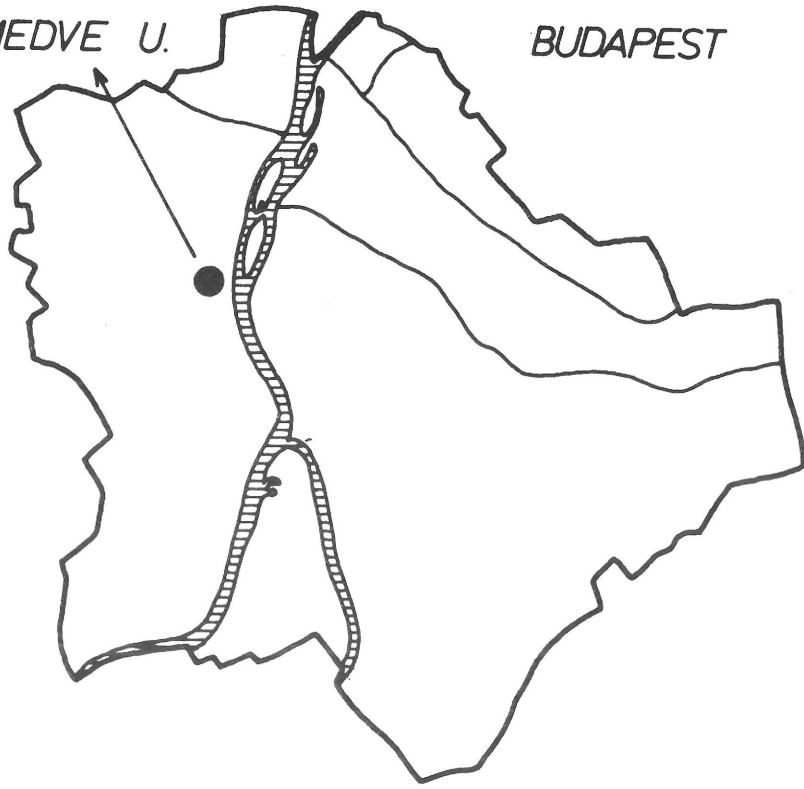
Képlegyezék

1. kép Medve utcai lelőhely, térkép, részletfotó a gödöregyüttesről.
 2. kép Összesítő rajz a II. szelvényről.
 3. kép Összesítő rajz a II. szelvény gödöregyütteséről.
 4. kép Az 1. gödör leletei.
 5. kép A 2. gödör leletei.
 6. kép A 3. gödör leletei: 1-5.; a 4. gödör lelete: 6.
 7. kép Az 5. és 6. gödör edényei.
 8. kép A 6. gödör leletei.
 9. kép A 6. gödör leletei.

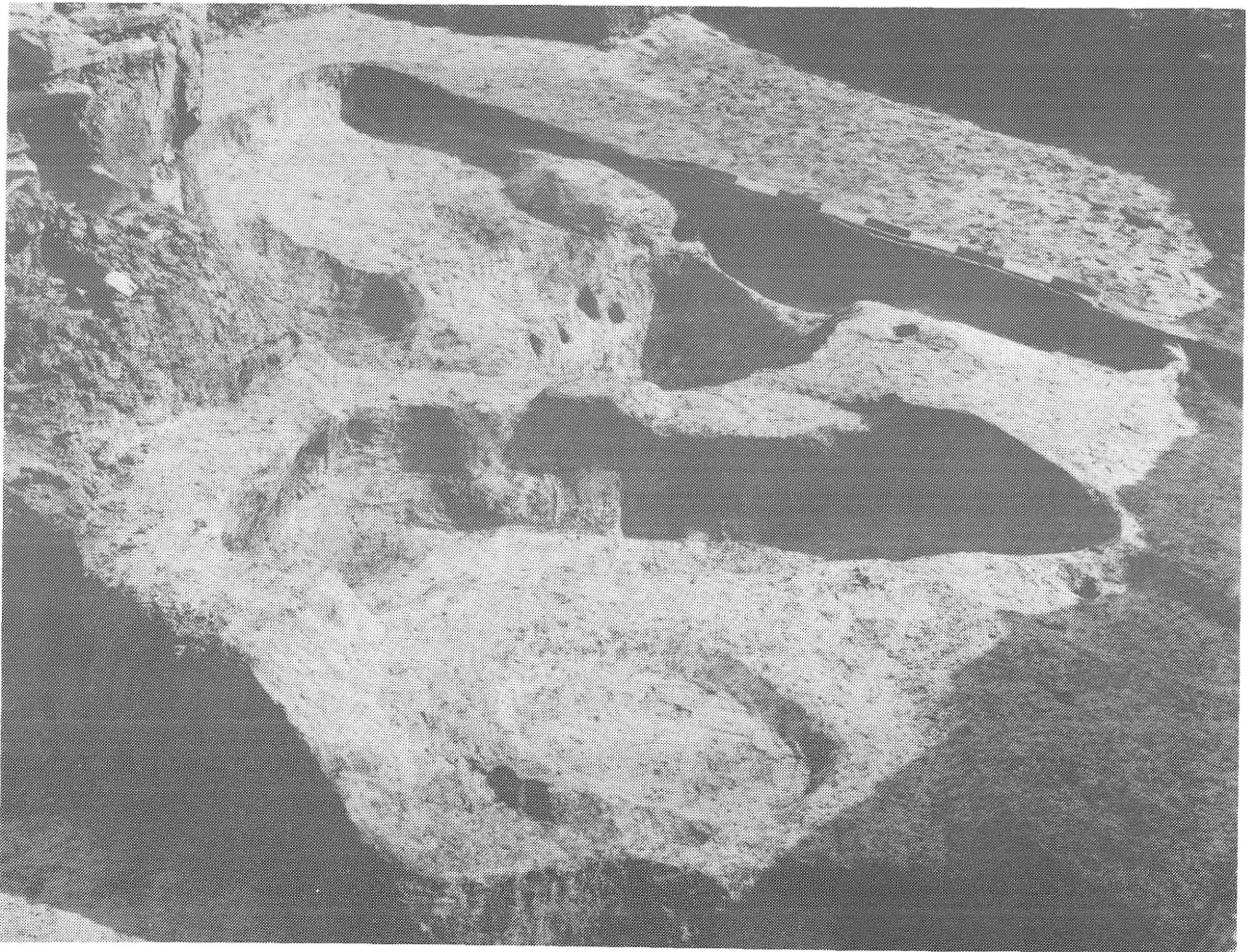
10. kép A 6. gödör leletei.
 11. kép A 6. gödör leletei.
 12. kép A 6. gödör leletei.
 13. kép A 6. gödör leletei.
 14. kép A 6. gödöregyüttes kagylóékszerei és csonteszközei.
 15. kép A 7. gödör leletei.
 16. kép A 8., 9. és 10. gödör és vízcsőárak őskori gödrének leletei.
 17. kép Kőeszközök a lelőhelyről.

MEDVE U.

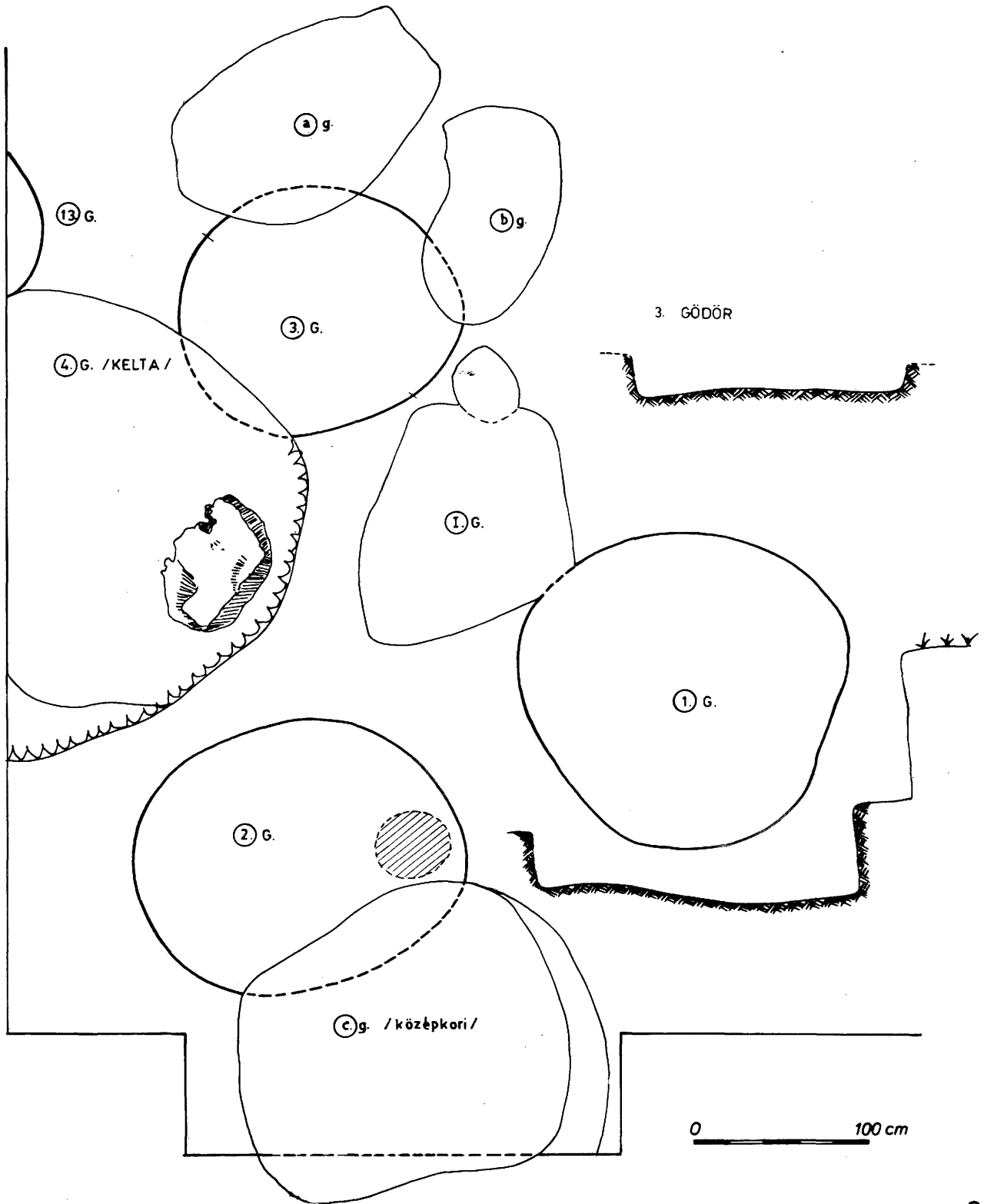
BUDAPEST

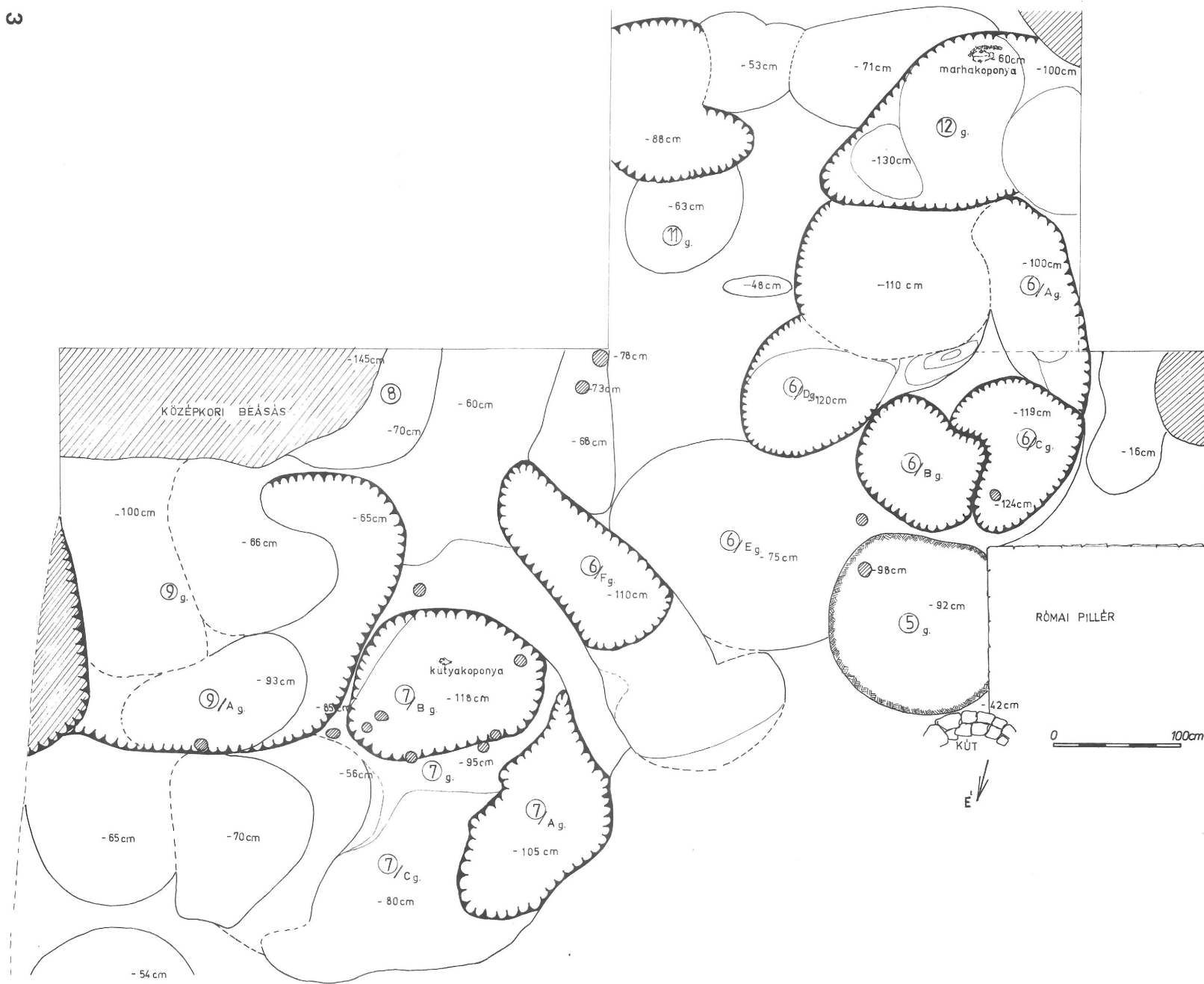

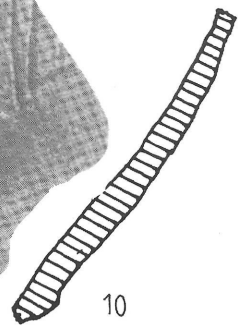
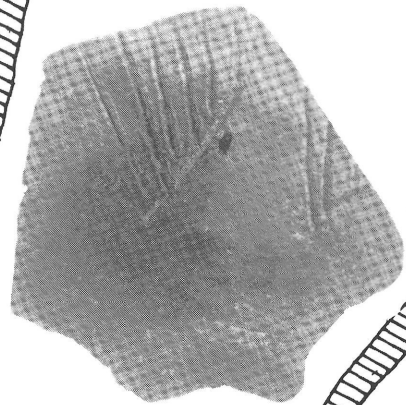
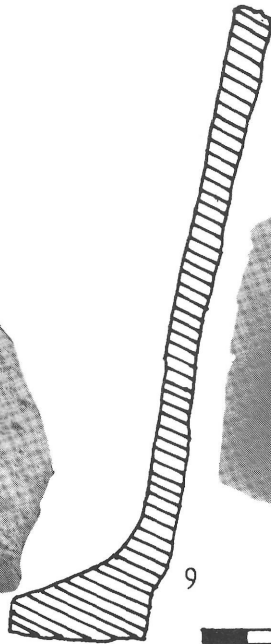
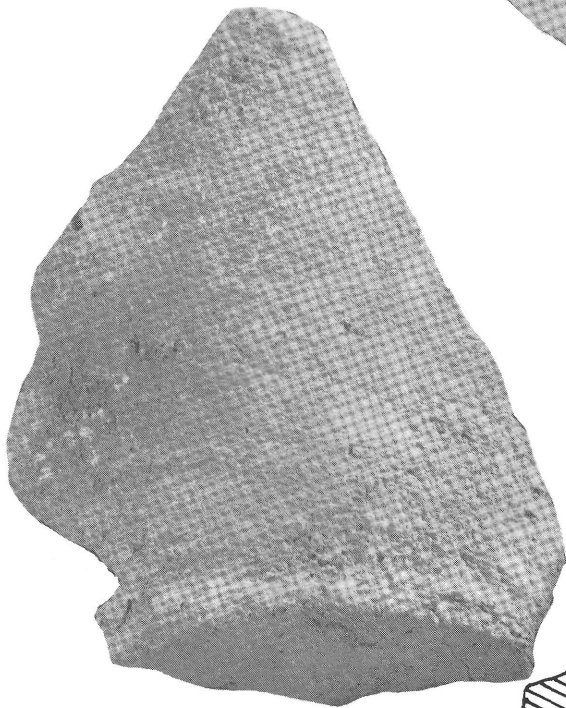
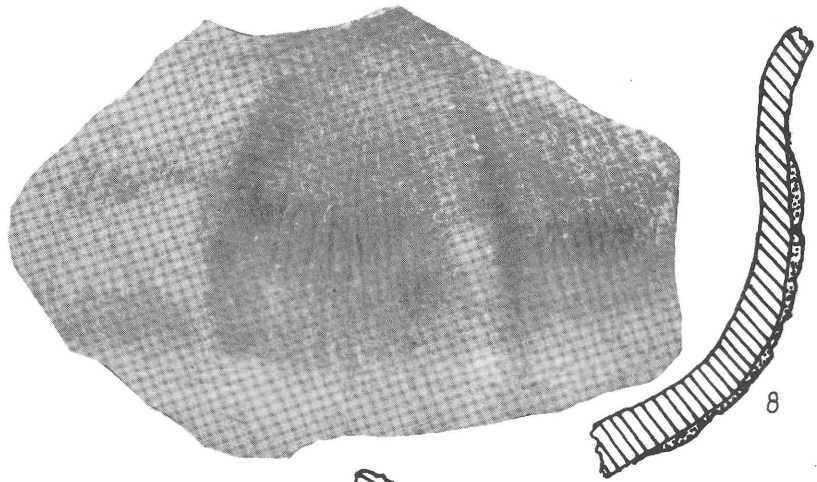
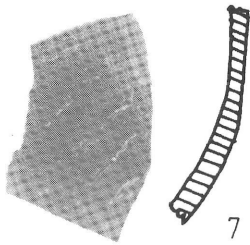
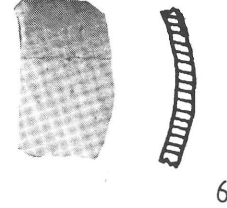
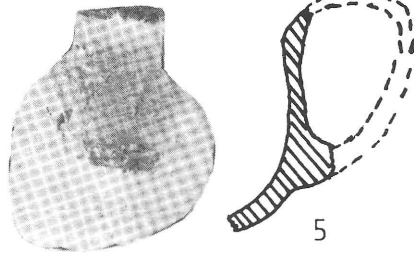
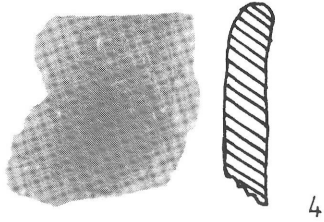
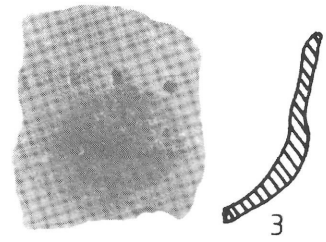
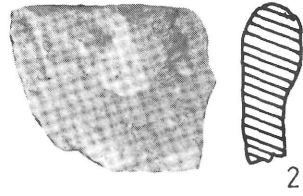
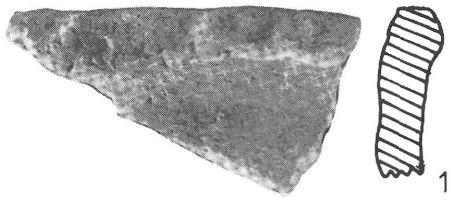
1

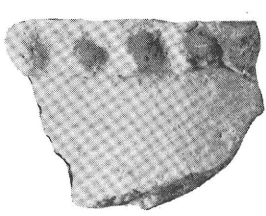

É ←

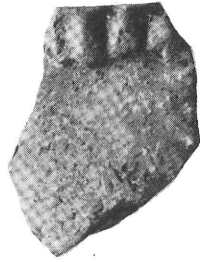

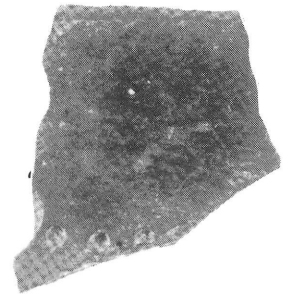

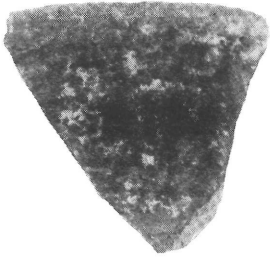
1

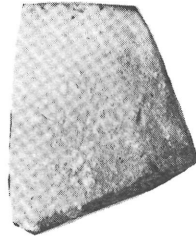
2

3

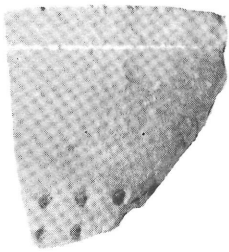
4

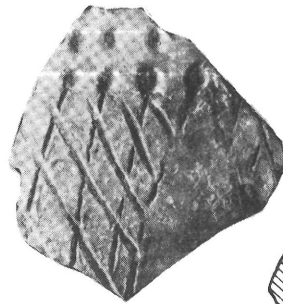
5

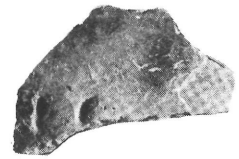
6

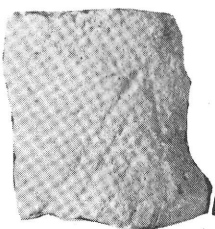
7

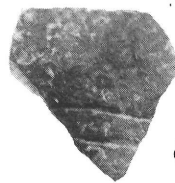
8

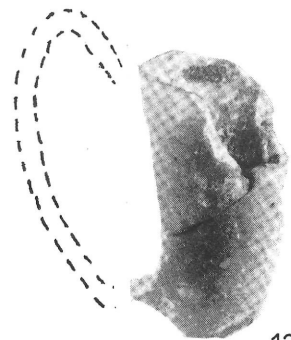
9

10

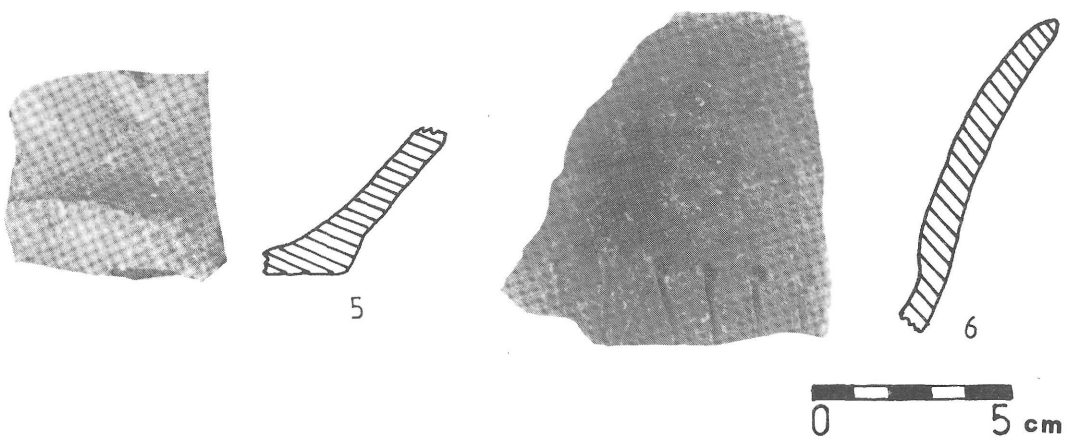
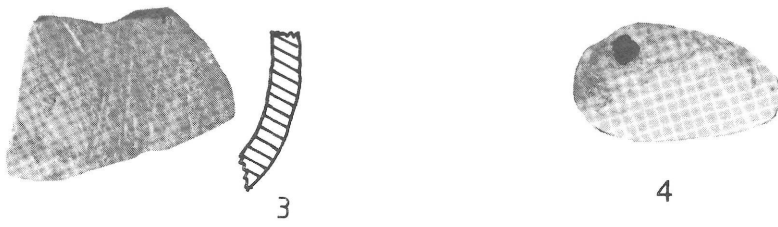
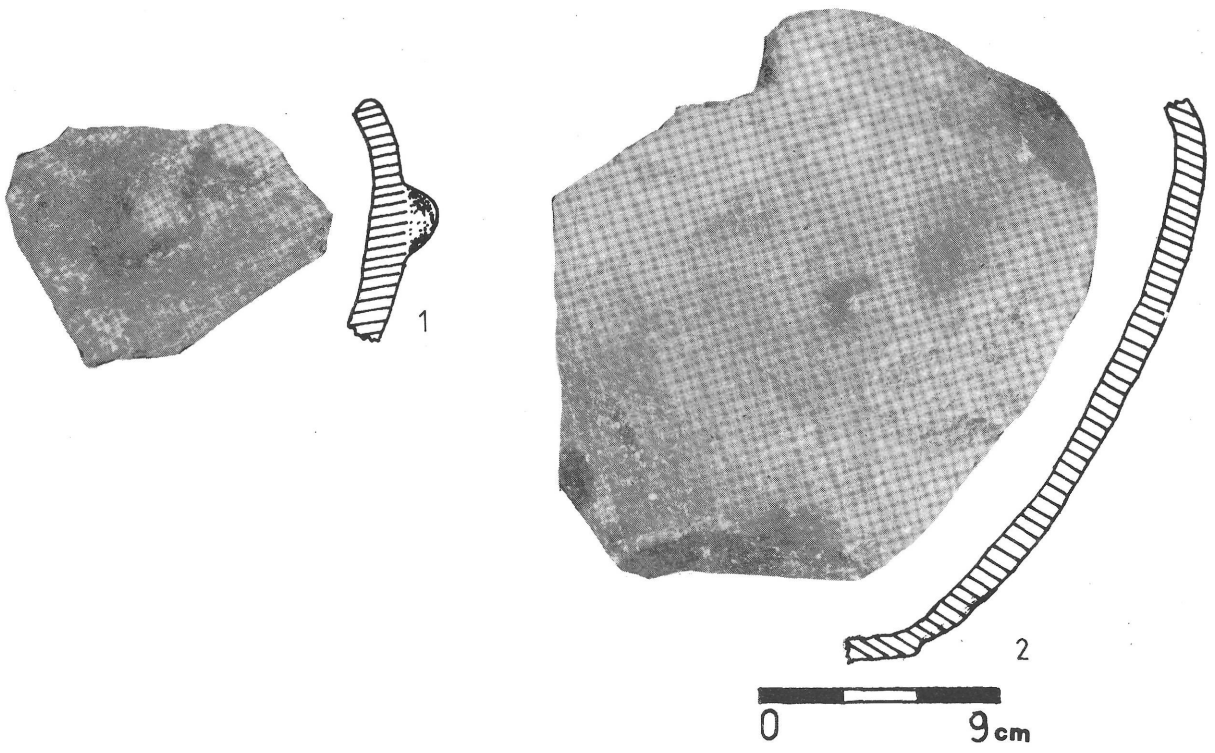

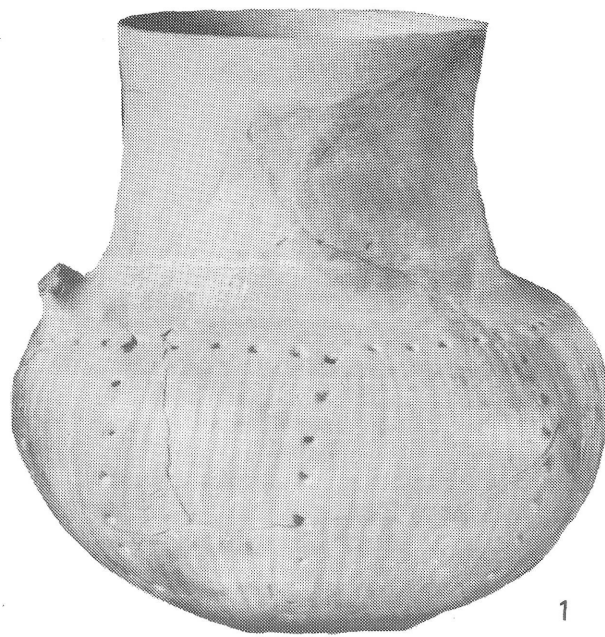
11

12

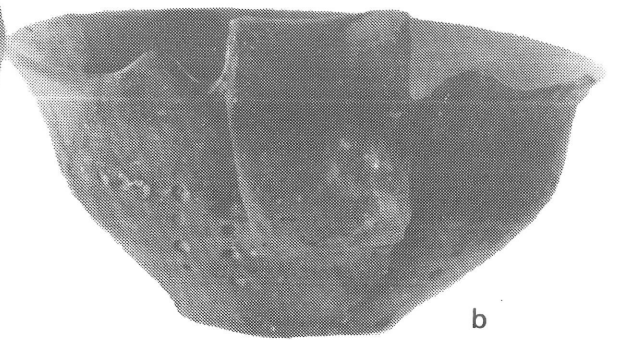

1

2 a

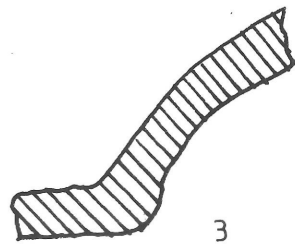
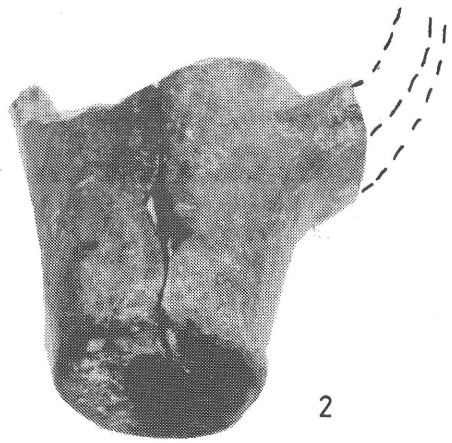
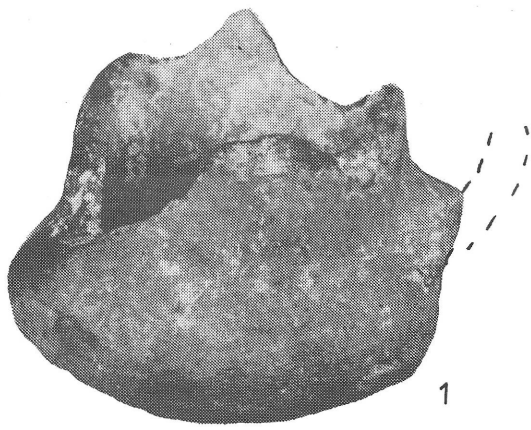

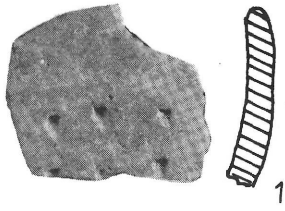
b

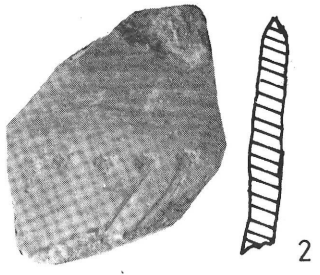
3

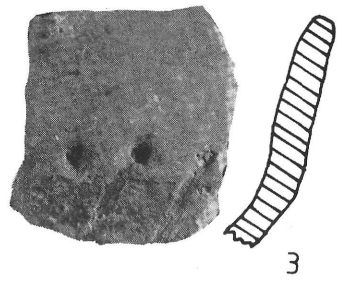

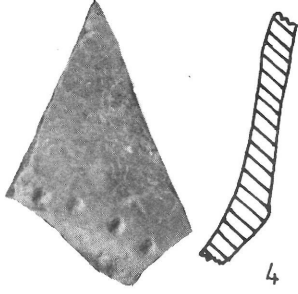
1

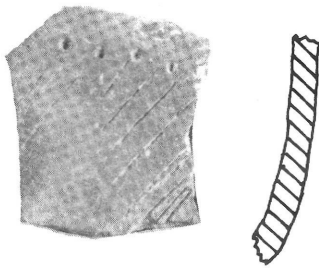
2

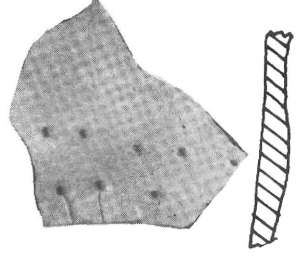
3

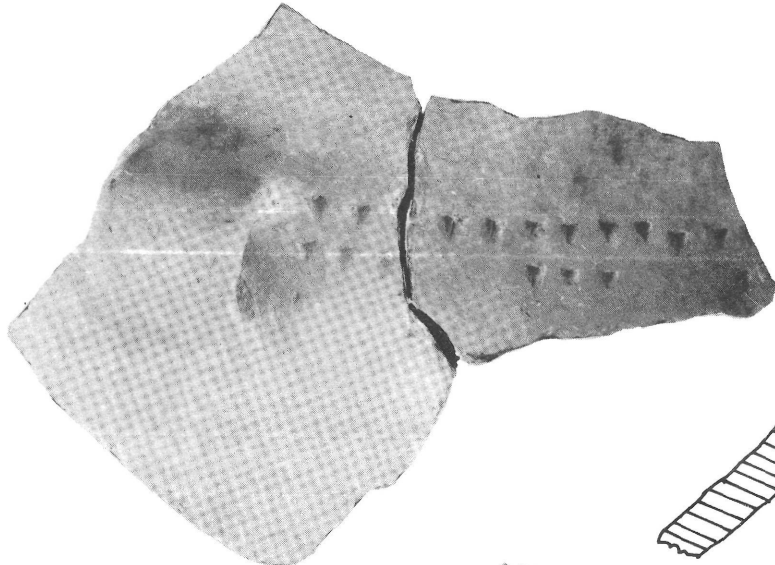
4

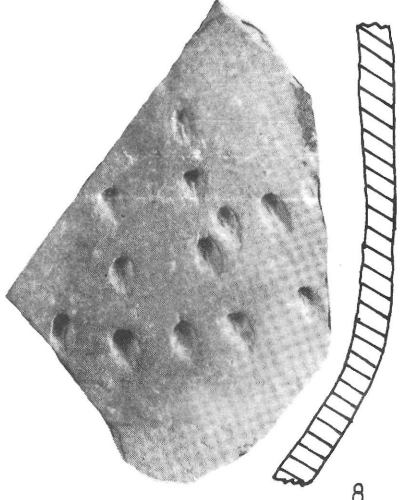
5

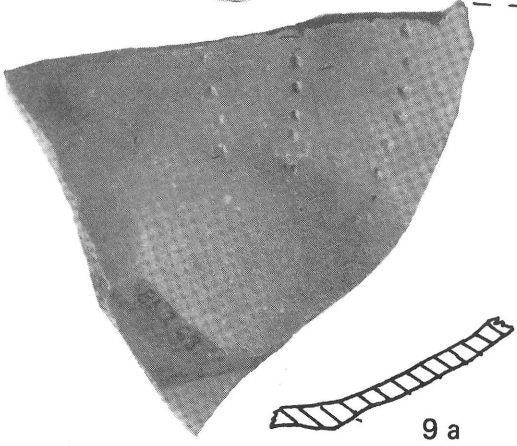
6

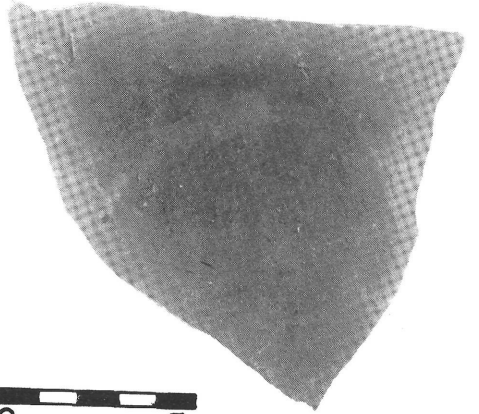
7

8

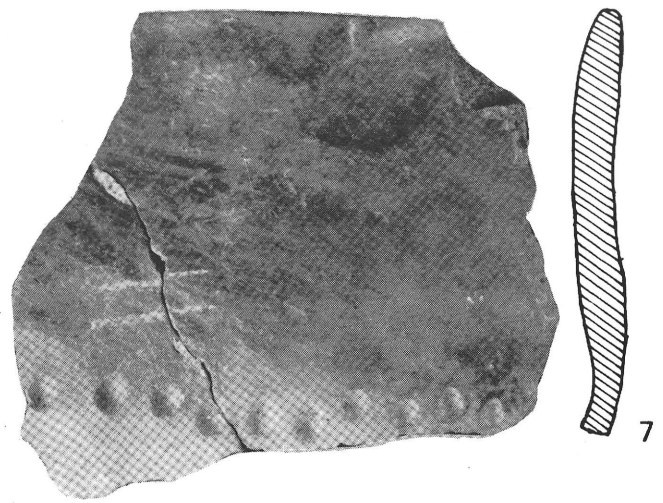
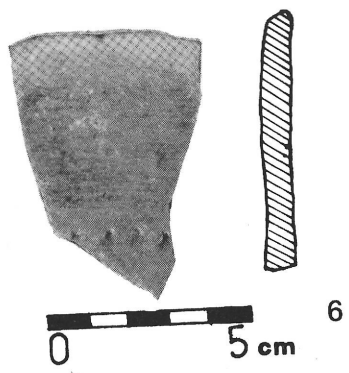
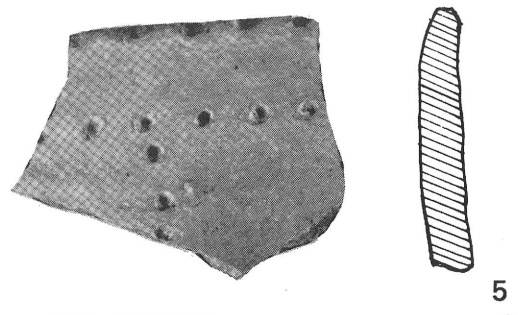
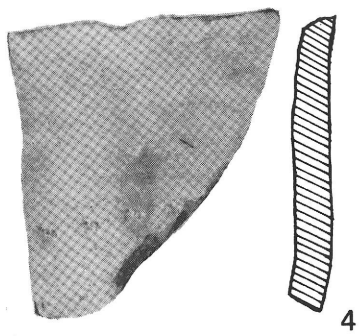
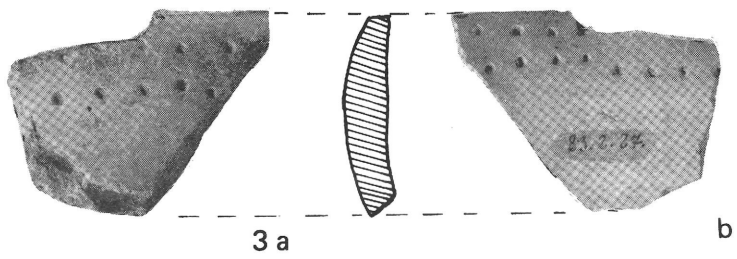
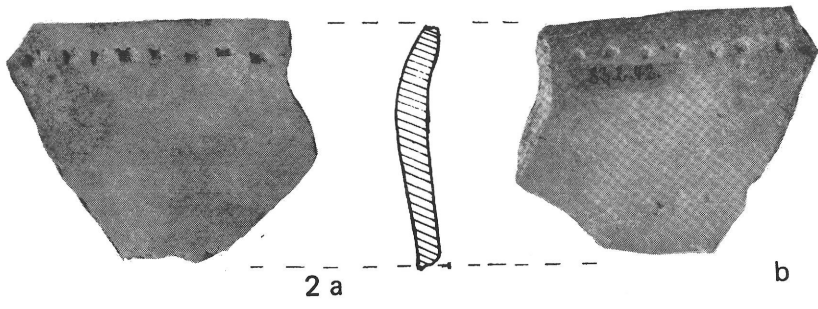
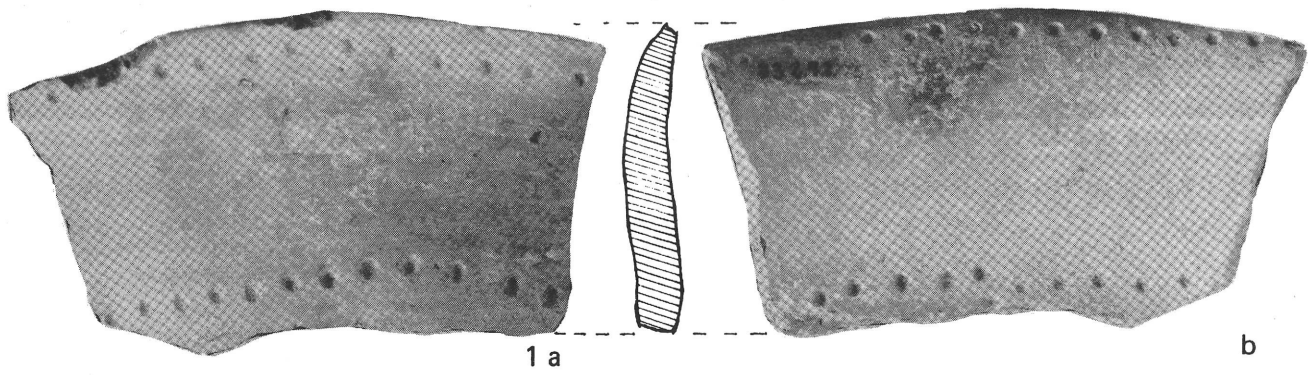

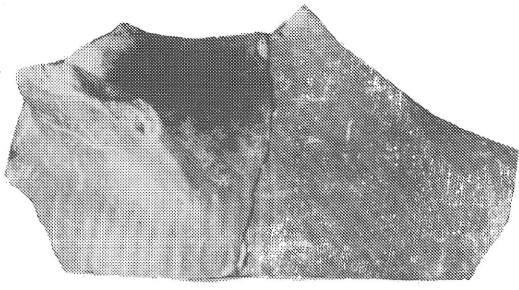
9 a

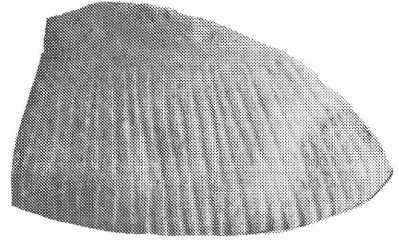
b

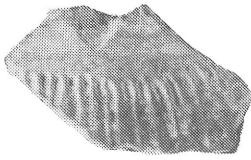

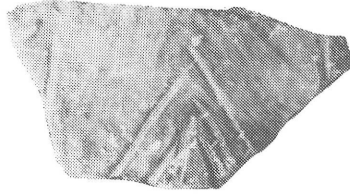
1

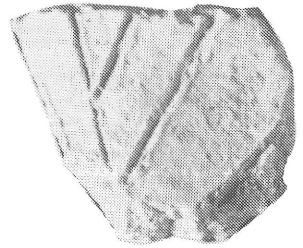
2

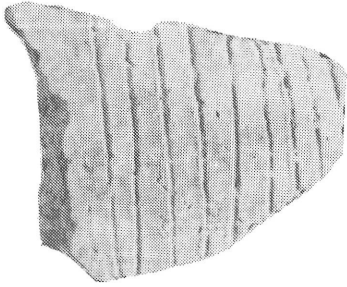
3

4

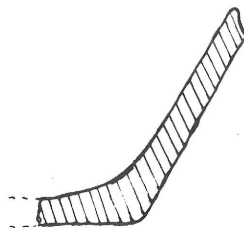
5

6

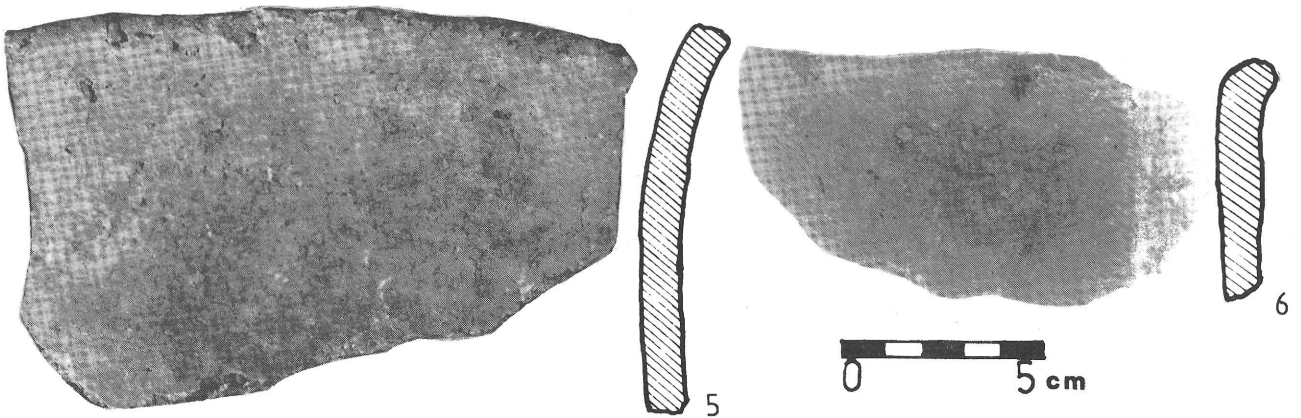
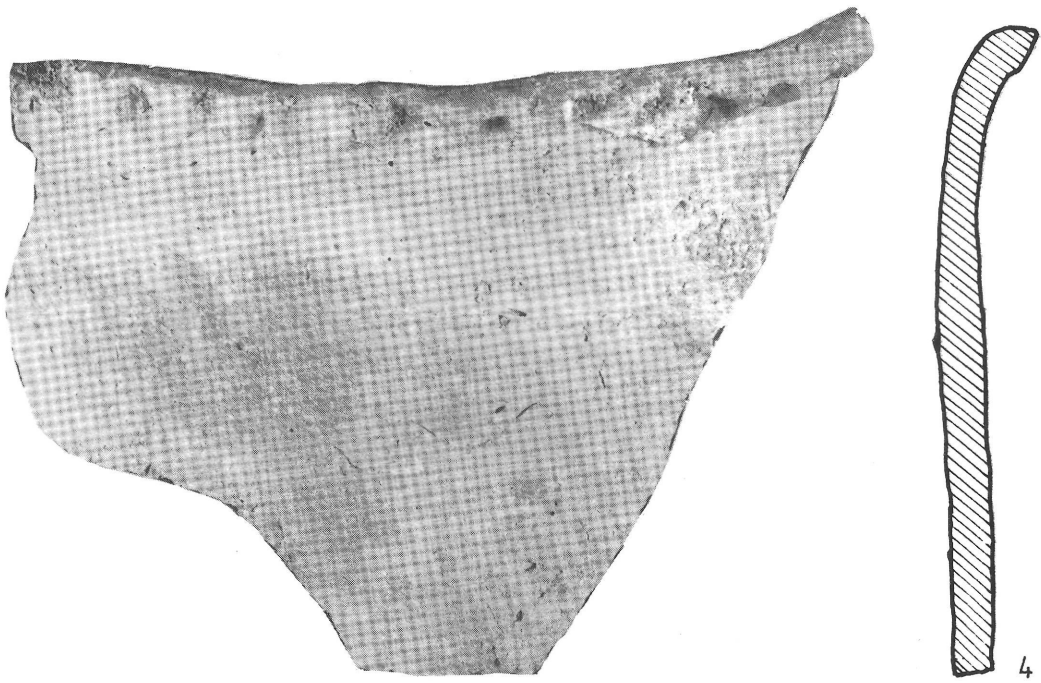
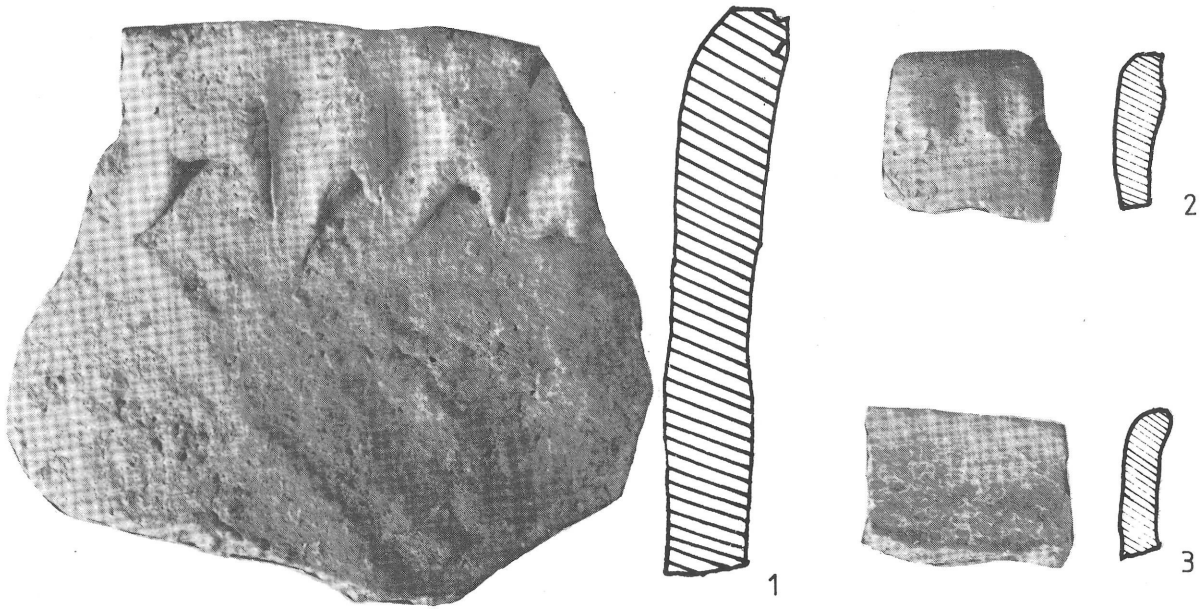
7

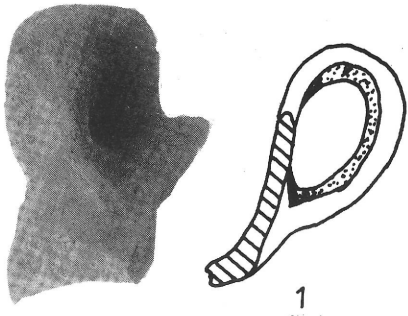

8

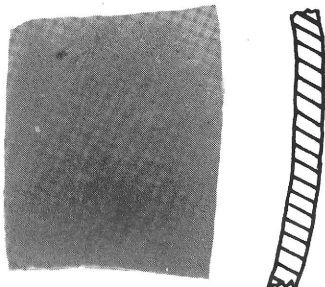

11

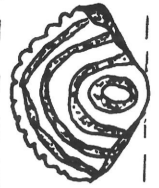
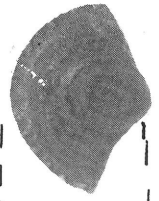

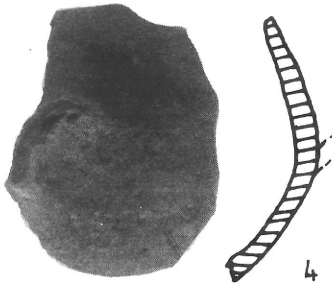
1

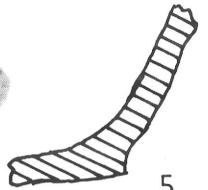
2

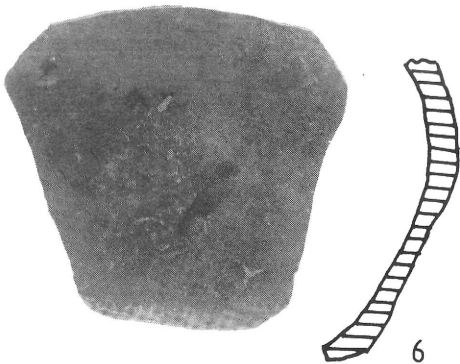
3

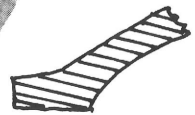
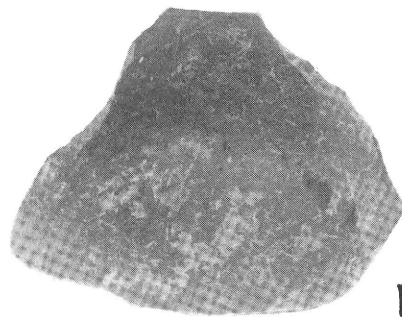
4

5

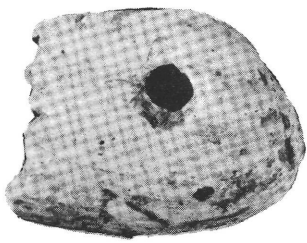

6

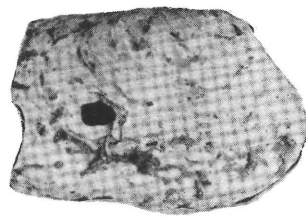

7

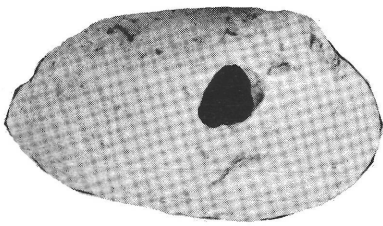

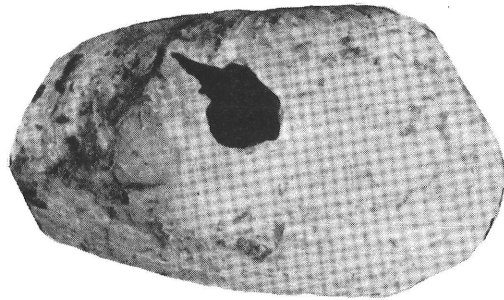
1

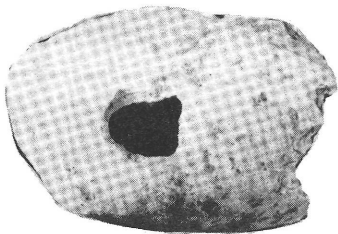
2

3

4

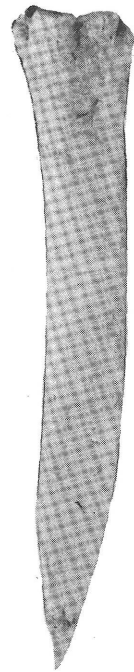
5

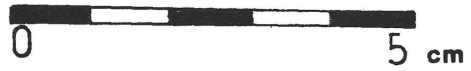
6

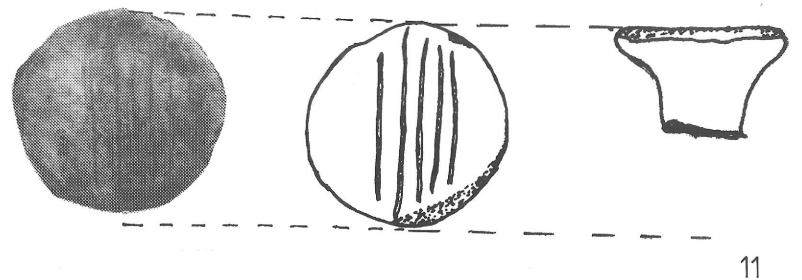
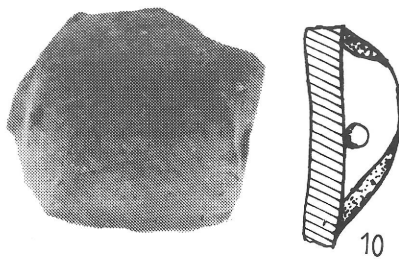
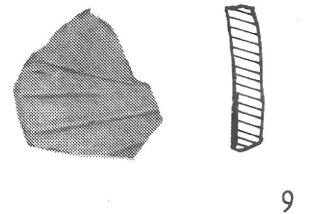
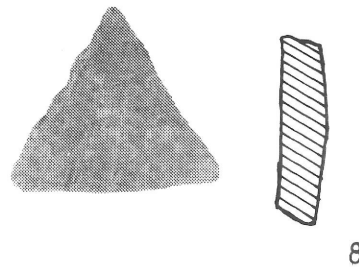
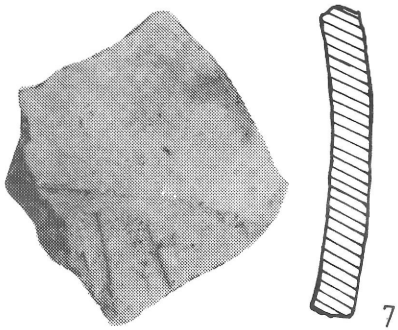
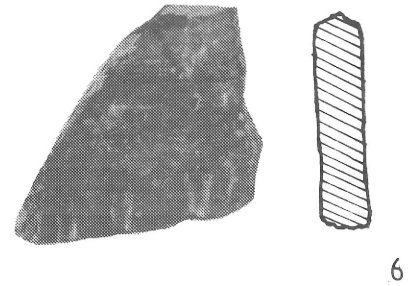
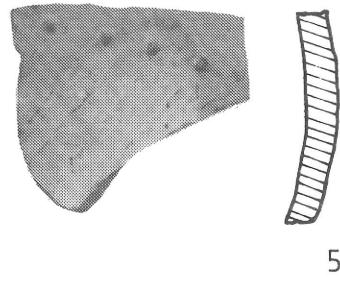
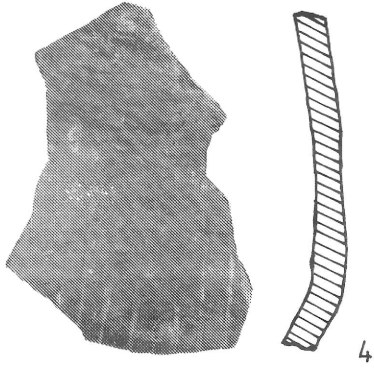
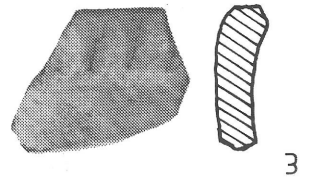
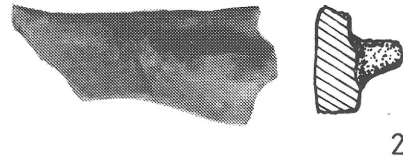
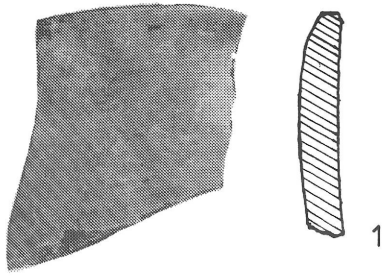

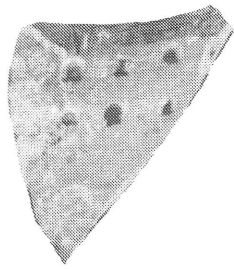
7

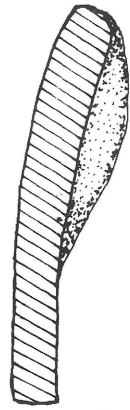
9

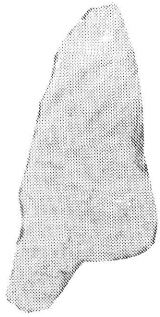

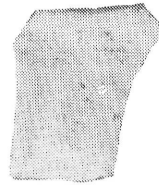
1

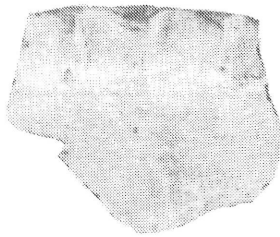
2

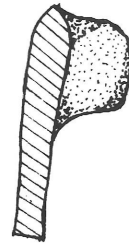
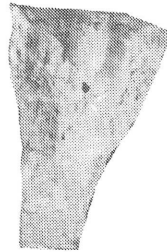
3

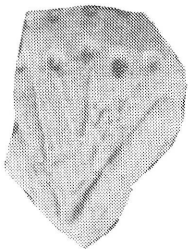
4

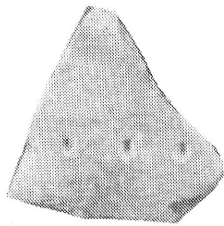
5

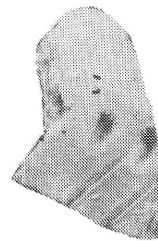
6

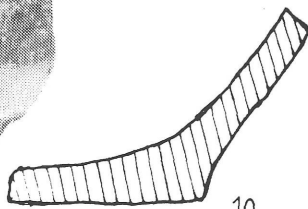
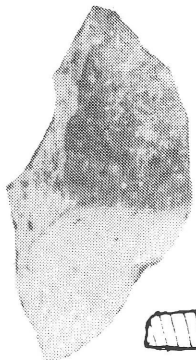
7

8

9

10

